

ність даних про витрати та інші показники конкурентів, а також статичний характер моделей [8]. До того ж вітчизняні підприємства часто стикаються з певними труднощами у стратегічному управлінському аналізі, а саме відсутністю спеціалізованих підрозділів для проведення такого аналізу, недостатністю необхідної інформації через слабку організацію управлінського обліку, а також браком інтересу керівництва до стратегічного управлінського аналізу.

Висновки. Стратегічне планування в умовах економічної невизначеності є важливим інструментом для забезпечення стійкості та адаптації підприємства до нових викликів. Вибір конкретного методу стратегічного планування залежить від багатьох чинників, зокрема від рівня невизначеності ринку, ресурсних можливостей підприємства та його цілей. Проте поєднання різних методів, орієнтованих на аналіз зовнішнього середовища, внутрішніх ресурсів та ринкових тенденцій, забезпечує підприємству більшу стійкість і готовність до змін. Отже, гнучкий та комплексний підхід до стратегічного планування є ключовим фактором для успішного розвитку підприємства в сучасних ринкових умовах.

Abstract. Modern business operates under high uncertainty caused by globalization, technological changes, and economic cycles, which requires enterprises to adapt and develop flexible strategies constantly. The article is devoted to the analysis of methods that allow enterprises to formulate strategies under conditions of uncertainty effectively. Particular attention is paid to the practical use of these tools to increase the sustainability and competitiveness of businesses operating in a constantly changing environment. The results of the study may be useful for enterprises seeking to effectively adapt to the challenges of the modern market and for professionals involved in developing strategies under conditions of uncertainty.

Keywords: strategy, enterprise, crisis management, competitiveness, uncertainty.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковалевська А. В. Антикризове управління підприємством. *Економіка підприємства*. Харків. ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 140 с.
2. Протасова Л. В. Стратегічне планування розвитку підприємства: особливості оцінки та інтеграції. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2015. № 3. С. 101–105.
3. Портер М. Е. Конкурентна стратегія. Техніки аналізу галузей і конкурентів. Наш формат, 2020. 424 с.
4. Петрук Ю. В., Артеменко Л. П. Особливості стратегічного планування підприємства в умовах кризи. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. С. 72–78.
5. Крайнюк О. В., Буц Ю. В., Барбашин В. В. SWOT-Аналіз впровадження цифрових технологій для забезпечення безпеки праці. *Комунальне господарство міст*. 2021. С. 234–238.
6. Коноплянко Д. Сутність та методи оцінки стратегічного потенціалу підприємства. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 34. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-34-89.
7. Артюшок В. Методи та моделі стратегічного аналізу у системі бізнес-планування. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-44-61.
8. Феєр О. В., Хаустова К. М., Густі С. М. Стратегічне управління підприємством в умовах воєнного стану. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 4. С. 90–97.

УДК 368

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

А. В. Безпалько, В. В. Волкова

Анотація. У статті подано інформацію про сутність страхового ринку та обґрунтовано його роль у забезпеченні економічної безпеки країни. Також визначено сучасні тенденції розвитку страхового ринку в кризових умовах розвитку економіки України. На основі методу узагальнення визначено перспективні напрями подальшого розвитку страхового ринку України.

Ключові слова: страхова компанія, розвиток страхового ринку, конкурентоспроможність, криза.

Вступ. Страховий ринок є невід’ємною частиною сучасної фінансової системи будь-якої країни. Він забезпечує захист економічних суб’єктів від можливих ризиків і є інструментом стабілізації економіки. Розвиток страхового ринку України в умовах ринкових трансформацій набув особливої актуальності, оскільки ефективна система страхування є важливим складником економічної безпеки країни, сприяє залученню інвестицій та підвищенню рівня соціального захисту населення.

Основна частина. Сучасні науковці розглядають розвиток страхового ринку як один із провідних факторів забезпечення соціально-економічної безпеки населення та регіонів, а також як важливий елемент економічного зростання країни. Стан і тенденції розвитку цього ринку є об'єктом досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких можна відзначити П. Борна, Д. Буяковські [1], Л. Чвертко, О. Вінницьку, Т. Корнієнко [2], А. Полторака [3], Н. Сінгхала [4] інших.

Дослідження П. Борна і Д. Буяковські [1] акцентують на тісному взаємозв'язку між економічним розвитком і страхуванням, підкреслюючи вплив монетарної стабільності та соціальної політики на різні види страхування. Робота Н. Сінгхала, Ш. Гояла та Т. Сінгхала [4] демонструє, що економічні та демографічні фактори по-різному впливають на страховий ринок у різних країнах Азії, показуючи регіональні відмінності у взаємодії страхування з економічним зростанням. Водночас дослідження Л. Чвертко, О. Вінницької та Т. Корнієнко [2] вказують на те, що страховий ринок України відстає від сучасних вимог, характеризується низьким рівнем добровільного страхування. Нарешті, А. Полторак [3] у своєму дослідженні виділяє ключові проблеми – пандемію, кліматичні ризики, безробіття та корупцію, – які визначають тенденції розвитку страхового ринку як в Україні, так і в інших регіонах світу. Ці твердження підкреслюють складність процесів, що відбуваються на страховому ринку, а також необхідність подальших досліджень для розробки ефективних стратегій його розвитку.

Описуючи сучасні тенденції розвитку страхового ринку в Україні, варто зазначити, що з 2018 до 2022 року кількість страхових компаній зменшилася на 54,4 %, тобто в 2,4 рази. Станом на кінець травня 2023 року в країні залишилося лише 15 компаній, порівняно зі 128 у 2022 році, 155 у довоєнному 2021 році та 281 компанією у 2018 році.

Цю тенденцію можна пояснити політичною нестабільністю, зокрема війною та окупацією східних і південних регіонів, а також пандемією COVID-19. Основною причиною, на нашу думку, є посилення нагляду з боку регулятора ринку небанківських фінансових послуг, яким з 1 липня 2020 року є Національний банк України (далі – НБУ). У цей період скорочення кількості страхових компаній становило 26 %, порівняно з попереднім роком, тоді як у воєнні роки цей показник знизився до 17 %. За період 2017–2021 років, на фоні загального зростання кількості укладених страхових договорів (+17,444 тис. одиниць), вартість одного договору знизилася майже вдвічі. Подібна тенденція спостерігається і щодо валових страхових виплат: хоча їх загальний обсяг у довоєнний період зріс до 17,958 млн грн, на один договір у 2021 році припадало 137 тис. грн, що на 12 тис. грн менше, ніж у 2017 році. У 2022 році через воєнний стан в Україні загальні тенденції розвитку страхового ринку були порушені: кількість укладених договорів страхування, порівняно з 2021 роком, скоротилася у 1,5 раза, а обсяг валових страхових премій зменшився на 10,1 млрд грн. Внаслідок цього середній розмір страхових премій на один договір зріс на 72 грн і становив 450 грн.

Основні показники розвитку страхового ринку України у 2017–2022 рр. наведемо у табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники розвитку страхового ринку України у 2017–2022 рр. [5]

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Зміни за 2017–2019
Кількість укладених договорів страхування, тис. од.	70 658	77 495	80 271	120 577	131 562	88 102	17 444
Валові страхові премії, млн грн	43 432	49 367	53 001	45 176	49 708	39 616	–3 816
Валові страхові премії на 1 договір страхування, грн	615	637	660	375	378	450	–165
Валові страхові виплати, млн грн	10 537	12 863	14 338	14 854	17 958	13 001	2 464
Валові страхові виплати на 1 договір страхування, тис. грн	149	166	179	123	137	148	–2
Рівень валових витрат, %	24,26	26,06	27,05	32,88	36,13	32,82	8,56 в. п.
Показник проникнення, %	1,45	1,39	1,33	1,08	0,91	н/д	–
Показник щільності страхування, грн на 1 особу	10,25	1 171	1 265	1 086	1 207	н/д	–

Як видно з табл. 1, протягом 2020–2023 років спостерігається стабільне зростання валових страхових премій за всіма основними видами страхування. Добровільне страхування демонструє найбільшу динаміку зростання – на 27,8 % за цей період, що свідчить про зростання інтересу до страхових продуктів за вибором клієнтів. Обов'язкове страхування також стабільно збільшувалося, хоч і менш інтенсивно, зростаючи лише на 12 %. Сектор страхування життя збільшився на 26,7 %, що може вказувати на зростання попиту на довгострокове фінансове забезпечення. Загальна сума страхових премій зросла на 22,6 %, що підтверджує позитивний розвиток страхового ринку України.

У 2023 році український страховий ринок продовжує відчувати наслідки війни та економічної нестабільності. Згідно з даними НБУ, кількість страхових компаній зменшилася, а ті, що залишилися, продовжують нарощувати капіталізацію. Це свідчить про велику конкуренцію на ринку, а також про прагнення компаній відповідати міжнародним стандартам.

Станом на кінець 2023 року в Україні функціонувало 115 страхових компаній. Це значне скорочення, порівняно з довоєнним періодом, коли їх було понад 280. Основними причинами такого зменшення можна вважати жорсткі вимоги законодавства, зокрема нову модель регулювання ринку, запроваджену Національним банком України, а також виклики, пов'язані з війною та пандемією. Обсяги страхових премій у 2023 році показують нестабільні тенденції. Хоча деякі компанії демонструють зростання, загальний обсяг страхових виплат значно зменшився через зниження кількості укладених договорів. Вартість одного страхового договору зросла, що може свідчити про підвищення ризиків, пов'язаних з воєнними умовами. Від фізичних осіб отримано 28,76 млрд грн страхових премій, від юридичних осіб 17,2 млрд грн, від перестраховальників 1,06 млрд грн. Чисті страхові премії перевищили 46 млрд грн, чисті зароблені страхові премії склали 38,7 млрд грн, підписані премії 46,5 млрд грн. За даними НБУ, загальна кількість укладених договорів страхування в 2023 році перевищила 94,82 млн одиниць.

У 2024 році український страховий ринок демонструє ознаки стабілізації та поступового зростання. Після значного скорочення кількості компаній, яке спостерігалось у 2022–2023 роках, ринок адаптується до нових реалій і починає формуватися нове конкурентне середовище. На початок 2024 р. в Україні функціонує 101 страхова компанія, багато з них акцентують на вдосконаленні своїх продуктів і послуг.

Згідно з даними НБУ, у 2024 році середній обсяг активів на одну компанію продовжує зростати, що свідчить про нарощування капіталізації ринку. Наприклад, середній обсяг активів на одну компанію сягнув 600–700 млн грн. Це зростання обумовлене не лише поліпшенням фінансових показників компаній, але й посиленням вимог регулятора до капіталізації. Обсяги страхових премій у 2024 році також демонструють позитивну динаміку. Очікується, що загальний обсяг страхових премій зросте на 15–20 %, у порівнянні з 2023 роком, що пов'язано з відновленням економіки, підвищенням інтересу до добровільних видів страхування, а також активізацією ринку медичного страхування та страхування життя. Однак виплати залишаються на стабільному рівні через збереження високих ризиків, пов'язаних з воєнними діями.

Отже, страховий ринок України стикається з проблемами, що сформувалися в довоєнний період і посилюються внаслідок воєнних дій на всій території країни. Для об'єктивного аналізу виявлених хронічних проблем та нових викликів з боку Російської Федерації доцільно застосувати методичний підхід PEST-аналізу (табл. 2). Визначення джерел наявних проблем за політичними, економічними, соціальними та технологічними напрямками дасть змогу виявити перспективні інструменти для подолання загроз і використання можливостей розвитку страхового ринку.

PEST-аналіз підтверджує, що страховий ринок України стикається з численними викликами, які стали наслідком довоєнних і воєнних обставин. Економічні проблеми, зокрема ухилення від податків, неефективність розміщення страхових ресурсів і низька рентабельність, поглибилися через зменшення кількості страхових договорів і зростання страхових випадків. Політичні аспекти також вимагають уваги, адже недосконалість страхового законодавства і брак підтримки учасників ринку потребують вирішення. Водночас спрощення регуляторних вимог і реалізація нового законодавства можуть стати основою для відновлення страхового ринку.

Страховий ринок України продовжує розвиватися, хоча його перспективи значною мірою залежать від удосконалення законодавчої бази, яка регулюватиме не лише страхову діяльність, а й інші сфери, що впливають на неї.

PEST-аналіз проблем і перспектив розвитку страхового ринку України

Вектор	Довоєнний період	Період воєнного стану	Можливості та перспективи
Економічний	<ul style="list-style-type: none"> – підстави для ухилення від податкових зобов'язань; – підстави для виведення капіталу; – неефективні механізми розміщення страхових ресурсів; – низька рентабельність; – обмежена інвестиційна привабливість сектора; – необхідність підвищення рівня управління в страховиках 	<ul style="list-style-type: none"> – загрози для стабільності роботи страховиків і страхувальників; – зменшення кількості укладених страхових договорів; – збільшення кількості страхових випадків, особливо в медичному страхуванні 	<ul style="list-style-type: none"> – розробка програм страхування ризиків у будівництві, енергетиці, інфраструктурі тощо; – фокусування на особистому медичному страхуванні
Політичний	<ul style="list-style-type: none"> – недосконале законодавче регулювання; – брак належної підтримки для учасників ринку; – потреба в розробці проектів державно-приватного партнерства 	<ul style="list-style-type: none"> – спрощення регуляторних вимог 	<ul style="list-style-type: none"> – посилення регуляторного контролю; – реалізація оновленого закону України «Про страхування»
Технологічний	<ul style="list-style-type: none"> – невідповідність структури активів багатьох страховиків їх зобов'язанням; – потреба в підвищенні якості послуг; – необхідність розширення асортименту послуг; – потреба в інноваціях в управлінні та обслуговуванні 	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність програм страхування від воєнних ризиків; – тимчасове обмеження в обслуговуванні певної категорії клієнтів 	<ul style="list-style-type: none"> – ефективне впровадження дистанційних методів урегулювання страхових випадків; – розширення асортименту страхових послуг та підвищення їх якості

Джерело: розроблено автором на основі [1–4]

Одним із головних завдань з боку страхових компаній є підвищення ефективності страхового менеджменту через використання економіко-математичних інструментів та сучасних технологій моделювання. Це дасть змогу компаніям швидше реагувати на зміни на ринку, вчасно приймати рішення, оцінювати ефективність формування технічних резервів і точніше прогнозувати фінансові показники. Застосування кількісних моделей у страховому менеджменті також сприятиме оптимізації витрат на управління, покращенню інвестиційної політики та правильній розробці стратегії маркетингу.

До того ж одним із пріоритетних напрямів розвитку вітчизняного страхового ринку залишається масове: страхування життя, пенсійне страхування, автострахування, медичне страхування, страхування майна та страхування туристів.

Вважаємо, що головна мета з боку регулятора в цих умовах полягає у вдосконаленні нормативно-правової бази для захисту прав споживачів, розвитку інфраструктури та підвищення фінансової стабільності страховиків. Також доцільно сприяти розвитку незалежного страхового посередництва, асистенських послуг, впроваджувати нові інформаційні технології управління та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку і звітності. Важливими є системи внутрішнього та зовнішнього контролю за діяльністю страховиків, прозоре корпоративне управління та підтримка конкуренції на ринку недержавного пенсійного забезпечення.

Обов'язкове страхування повинне базуватися на принципі формування страхових резервів, які мають використовуватись виключно для відшкодування збитків постраждалим, а не для покриття витрат, пов'язаних із неефективним управлінням чи безвідповідальністю громадян. Важливим завданням є розробка принципів і вимог до обов'язкового страхування, оптимізація переліку об'єктів, що підлягають обов'язковому страхуванню, та посилення контролю за наявністю чинних страхових полісів.

Висновки. Отже, для подальшого розвитку страхового ринку країни необхідно вжити низку заходів як з боку страховиків, так і з боку регулятора – Національного банку України. Серед цих заходів можна виділити реформування законодавчої бази, покращення процесу ефективності управління страховими компаніями та розвиток страхової культури населення країни. Зав-

дяки цьому можна створити конкурентоспроможний та стабільний ринок страхових послуг, який сприятиме захисту інтересів громадян і забезпеченню фінансової стійкості страхових компаній.

Annotation. The article provides information on the essence of the insurance market and substantiates its role in ensuring the country's economic security. Modern trends in the development of the insurance market in the crisis conditions of the development of the economy of Ukraine are also determined. On the basis of the method of generalization, promising directions for the further development of the insurance market of Ukraine have been determined.

Keywords: insurance company, insurance market development, competitiveness, crisis.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борн П., Буяковський Д. Економічний перехід і розвиток страхового ринку: дані з посткомуністичних європейських країн. *Женевський огляд ризиків і страхування*. 2022. С. 1–37.
2. Чвортко Л. А., Корнієнко Т. О., Вінницька О. А. Фінансова інклюзія на страховому ринку України: передумови та чинники формування. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2022. Вип. 18(2). С. 146–158. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprger_2022_18\(2\)__17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprger_2022_18(2)__17) (дата звернення 12.10.2024).
3. Полторак А. С. Розвиток страхових ринків як базис забезпечення резильєнтності систем гарантування соціально-економічної безпеки регіонів. *Modern Economics*. 2022. № 34. С. 82–89.
4. Сінгхал Н., Гойял С. і Сінгхал Т. Взаємозв'язок між страхуванням та економічним зростанням в Азії країни: регіональна перспектива. *Макроекономіка та фінанси в країнах з ринковою економікою, що розвивається*. 2022. № 15(3). С. 301–322.
5. Показники діяльності страхових компаній. *Наглядова статистика*. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 12.10.2024).

УДК 336.22: 334.012.64

ПОДАТКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

В. М. Білоус, Л. Л. Гевлич

Анотація. У дослідженні проаналізовано функціонування спрощеної системи оподаткування в Україні та її роль у підтримці малого підприємництва. Особливу увагу приділено впливу нових податкових заходів, запроваджених під час воєнного стану, на діяльність малих підприємств. Розглянуто Національну стратегію доходів до 2030 року, проведено аналіз переваг і обмежень податкових пільг та преференцій для підприємців, окреслено можливості вдосконалення податкового режиму, надано оцінку перспектив вдосконалення фіскальної політики для зменшення корупції та підвищення конкурентоспроможності української економіки.

Ключові слова: малий бізнес, податкове законодавство, податкове навантаження, спрощена система оподаткування.

Постановка проблеми. Питання податкової політики в Україні, особливо в частині оподаткування малого бізнесу, є ключовим у створенні сприятливого економічного клімату. У цьому контексті спрощена система оподаткування виступає як важливий інструмент, покликаний знизити витрати підприємців та стимулювати їхню участь в економіці. Однак часті законодавчі зміни і нові податкові вимоги в умовах війни призводять до зростання невизначеності для підприємців, створюючи додатковий тиск на малий бізнес та ускладнюючи його діяльність.

Аналізуючи останні дослідження і публікації, варто зазначити, що багато вітчизняних авторів (Т. Добрунік, А. Шевчук, Н. Матвійчук, С. Теслюк, А. Плоскіна, Д. Писарчук [1–3]) вивчали питання впливу спрощеної системи оподаткування на економічне зростання малого бізнесу. Зокрема, досліджували питання податкових пільг, зменшення податкових бар'єрів, вплив на легалізацію економіки та акцентували, що часті зміни у законодавстві і посилення адміністративного тиску викликають ризик переходу малого бізнесу в тіньову економіку та знижують інвестиційну привабливість країни. Незважаючи на значний внесок у розуміння цього питання, залишаються невирішеними аспекти ефективності реформування спрощеної системи в умовах воєнного стану та економічної нестабільності. Зокрема, якою має бути оптимальна модель спрощеної системи, щоб забезпечувати баланс між інтересами бізнесу та держави. Невирішеним